

dennus, mikä sekin todistaa varhaisesta itäisestä asutusvirtauksista. Tämä muuttoliike täytyy erottaa myöhemmästä savolaissiirtolaisuudesta (n. 1550-1650 jKr.), mikä suuntautui erityisesti Päijänteen pohjoisosien hämäläisiin erämaihin ja harvaan asuttuihin seutuihin.

Kaakkois-Hämeen murteita tutkinut Eeva Linden kirjoittaakin kirjassaan Kaakkois-Hämeen murteiden äännehistoria seuraavaa: "Milloin on Kaakkois-Hämeen Hollolan ryhmä ollut niin voimakkaan idästä tulleen vaikutuksen alainen, että sen murre on voinut saada näin selvän itämurteiden värityksen?... Mistään myöhäisestä savolaismurteiden taholta tulleesta vaikutuksesta ei käsittäkseni voi olla kysymys... Hollolan seudun murre

on oletettavasti saanut itämurteiden piirteensä jo aikaisemmin. Nastolan Ruuhijärven muinaislöytöjen perusteella – samoin Nastolan nimen, jonka pohjana on kreikkalaiskatolisen väestön käyttämä henkilö nimi – voidaankin päätellä, että vanhaa, pakanaudenajan loppupuolelle kuuluvaa yhteyttä on ollut tämän seudun ja Karjalan välillä."

Hollola-sanan merkitys:

Mikäli Hollola liittyy alussa mainittuun Holui-nimistöön, lienee taustalla venäjässä esiintyvä murrenana *hölui*, joka merkitsee kalastukseen liittyvää vitsasaitaa (Vladimir Dal¹). Venäläinen tutkija V.A. Nikonov toteaa monissa venäjän murteissa tämän sanan tarkoitus-

tavan joessa esiintyvää hakoa tai hiekkavallia. Arkangelin alueen venäjän murteessa on samaan sanaperheeseen liittyvä, ilmeisesti suomalais-ugrilaisista alkuperää oleva lainasan (Kalima) *halui*, joka merkitsee vedenalta esiin pistävää kiveä joessa. Samoin esiintyy katiskaa merkitsevä sana *hölui*nik. Edesmenneen suomalaisen professori Jalo Kaliman mukaan nämä ovat yhteydessä suomen kielen sanaan *kolu*.

Mikäli kyseinen nimiaines on siirtynyt suomensukuisista kielistä venäjään, niinkuin prof. Kalima edellyttää, voisi ajatella, että suomalais-ugrilaisessa muodossaan sana on ollut muodossa *holloi*. Näin ollen paikannimikin on saattanut alkujaan esiintyä muodossa *Holloila*. Nimeäminen liittyy näin muodoin kalastamiseen.

Koska Hollolan seutu on Suomen asutuksen kannalta vanhimpia alueita, voisi perustellusti ajatella nimen olevan paljon varhaisempi kuin kirkollinen perinne edellyttäisi. Hollolassa sijaitsevan linnavuoren (Kapatuorian mäki) arkeologiset kaivaukset osoittavat asutusta olleen ja paljon ennen kirkon rakentamista. Tällöin voisi ajatella, että nimi olisi peräisin jopa kantasuomalaiselta ajalta.

Olkoonpa Hollolan nimen alkuperä sitten mikä tahansa, voidaan joka tapauksessa olla varmoja, että koko Päijät-Häme on ollut jo pakanuuden aikana varsinaishämäläisten ja muinaisten karjalais-vepsäläisten heimojen kohtauspaikka. Näin ollen nykyinen Lahden kaupungin hämäläis-karjalainen imago saa ikäänkuin muinaisuuden kaukupohjan.

VALDE SARIO –

Suistamolainen Repolan vävy

Valde Sarion (1888–1932) toiminta Suomen Karjalassa ja rajan takanakin liittyy hyvin voimakkaasti Suomen itsenäistymisajan tapahtumiin. Siksi on paikallaan koota yhteenveto hänen toiminnoistaan. Toiminta-alue oli laaja. Se käsitti Suistamon lisäksi Sortavalan, Viipurin, Lieksan ja Joensuun. Lieksasta käsin hän piti jatkuvaa yhteyttä myös Repolaan.

Karjalan ja karjalaisuuden tuntijana hänet valittiin kymmeniin yhdistyksiin ja komiteoihin. Myös valtiovalan taholta luotettiin hänen asiantuntemukseensa, kun hänet valittiin Mannerheimin johtamaan päämajaankin.

Valde syntyi 9.7.1888 Suistamolla, metsäpiiripäällikkö Nikolai Sarion perheeseen. Isänsä tavoin hänet koulutettiin metsäalalle. Valde aloitti työnsä jo nuorena Viipurin Saha Oy:n palveluksessa. Hänet nimitettiin Pohjois-Karjalaan puutavaran hankkijaksi, asuinpaikkana oli Lieksa. Myös Repolan kunnan alueet kuuluivat Valden hankintapiiriin aina valankumoukseen saakka.

Repolan matkoillaan Valde näki ja kuuli muutakin kuin vain honkien huminaa. Hän tutustui siellä Hörtsän talon kauppiasperheeseen, erikoisesti Katari-

na-tyttäreeseen. Valde Sarion ja Katarina Gertzin vihittiin 1913. Näin Valdesta tuli Repolan vävy ja kunnan uskollinen puolesta-puhuja.

Hörtsän kauppiassuku tunnettiin kautta Karjalan. Mäntyselän kunnan pyhäniemeläiset rahdinajajat muistelivat, kuinka satojen kilometrien päähän, Reboilan Hörtsälle veivät rinkiä kuormittain. Suvun esisäät olivat kiertäneet kauppatmatkoilla ulkomaillakin. Näillä kauppatmatkoilla oli tuotu Hörtsän talon emännäksi Marko Gertzinin äitikin, aina Puolasta saakka.

Marko Hörtsän tyttäret olivat luku- ja kirjoitustaitoisia. Kun vuonna 1918 Repolan alkukouluopettajaseminaari alkoi, niin oppilaisiksi ilmoittautuivat Markon tyttäret Maria ja Nasti. Kolmas Gertzin oli Anni Maksimantytär.

Valmistuttuaan seminaarista Maria ehti toimia opettajana Omeliassa, Nasti kirkonkylässä ja Anni Maksimantytär Tsolkassa.

Vuoden 1920 lopussa astui voimaan Tarton rauhansopimus. Silloin piti jättää niin koti kuin koulutkin ja paeta Suomeen. Tällä työt täydensivät opintojaan ja toimivat opettajina ja solmivat avioliittoa oman

Valde Sario.

puolen brihojen kanssa. Marian mies oli Ville Pikarinen. Nastin Juho Prokkonen ja Ilomantsissa vaikuttaneen Annin, Pekka Homanen.

Valde Sarion isänmaallisuutta toiminnasta on tietoa monissa eri kirjoissa. Julkaisemme osan niistä aikajärjestyksessä.

1916–1917

Pohjois-Karjala oli voimakasta isänmaallista toiminta-alueita. Useissa kunnissa siellä toimi "etappeja", jääkärien värväyspisteinä. Erästä tällaista pistettä hoiti myös Valde Sario. Oliko repolainen jääkäri Ville Mauranen hänen värväämänsä siitä ei ole varmuutta, vaikka tuntuu luonnolliseltakin.

Pohjois-Karjalan eri kuntiin perustettiin jo vuoden 1917 puolella suojeluskuntia ja suojeluskunnille oma alue-esikunta Joensuuhun. Valde Sario valittiin alue-esikunnan jäseneksi.

Myös valtakunnallinen kiinnostus Karjala-kysymykseen heräsi. Lauri Hannikainen ja Lauri Forss pohtivat Itä-Karjalan tulevaisuutta. He halusivat keskustella itäkarjalaisten asiantuntijain kanssa ja neuvotteluun pyysivät Aleksei mitron ja W.A. Ipatin. Kolmanneksi asiantuntijaksi halusivat suistamolaisen Repolan vävyn Valde Sarion.

1918

Sortavalassakin tapahtui liikehdintää Itä-Karjalan -kysymyksen ympärillä. Siellä perustettiin "Karjalan Vapautusseura". Sortavalalaiset valitsivat Lauri Pelkosen johtaman lähetystön Suomen hallituksen puheille Vaasaan. Lähetystöön halusivat asiantuntijoiksi itäkarjalaiset Aleksei Mitron ja Pekka Pankkosen. Kolmanneksi asiantuntijaksi valittiin Repolan tuntija, Valde Sario.

Vuonna 1918 nimitettiin vänrikki Valde Sario Joensuun kaupungin komendantiksi. Samanaikaisesti oli hänet valittu

Viipurissa toimivaan Itä-Karjalan komiteaan. Tämä komitea oli voimakkaasti keskittynyt Aunuksen asiain hoitoon, myös Aunuksen retken suunnitteluun.

6.4.1918 aukesi tie valtakunnalliseen toimintaan. Valde Sario kutsuttiin Mannerheimin johtamaan päämajaan asiantuntijaksi. Siellä hänet määrättiin tiedusteluosastoon, Karjalan asiain esittelijäksi. Valde esittikin armeijan apua Aunuksen retkelle, mutta ei saanut esityksellensä kenraali Ingnaatiusen hyväksymistä.

Vapaussodan päätyttyä Valde palasi Pohjois-Karjalaan ja matkusti kesällä 1918 Repolaan. Siellä hän neuvotteli suomenmielisten johtomiesten kanssa Repolan liittymisestä Suomeen. Liittymispäätös tehtiin 31.8.1918. Lauri Hannikainen piti Valde Sarioita Repolan Suomeen liittymisen "isänä".

Repolan Suomeen liittymisen yhteydessä pyrki Valde armeijasta eroon, mutta ei päässyt. Yleisesikunnan päällikkö, eversti von Redern siirsi III Rajavartiopataljoonan Repolaan ja perusti sinne esikunnan. Värikki Valde Sario määrättiin päälliköksi ja toimi niin hyvin, että esikuntakin tunnettiin nimellä: Esikunta Sario.

Repolassa Valde joutui vastaamaan monesta muustakin, kuin vain sotilaallisesta toiminnasta. Kun Poventsa lopetti viljatoimitukset, niin Sario matkusti Helsinkiin. Hän neuvotteli senaattori Svinhufvudin kanssa ja sai viljaerän Repolaan. Valden aloitteesta rakennettiin puhelinyhteys Lieksan ja Repolan välille. Hän teki esityksen myös talviliikenteen järjestämisestä sanoen: "Hankitaan tänne poroja".

1919

Repolan naapurikunta Porajärvi oli tehnyt Suomeen liittymispäätöksen jo 5.12.1918, mutta ei voinut sitä toteuttaa, kun oli bolševikkien valvonassa. Keväällä 1919 puhdistivat värikki Valde Sario ja jääkärivärikki Ville Maurasen perustamat joukot Porajärven. He myös etenivät Mäntyselän Lintajärvelle saakka. Porajärvi liittyi Suomeen 6.6.1919 ja samoin teki Lintajärvin, mutta sen punaiset valtasivat heti takaisin.

Vuoden 1919 lopussa Valde palasi takaisin Viipuriin hoitamaan tehtäviään. Hänen tilalleen Repolan esikuntaan nimettiin kansliapäällikkönä toimintu opettaja Mikko Terho.

1920 ja sen jälkeen

Viipuriinkin siirryttyään Valde Sario ei jäänyt karjalaisesta toiminnasta sivuun. Hän kuului Itä-Karjalan komiteaan ja liittyi myös Pro Carelia-järjestöön.

Pro Carelia-järjestöä johti valtioneuvos E.N. Setälä, vanha Vepsän kävijä. Hänen mukaansa Tarton rauhansopimuksessa ei ollut sellaista pykälää, joka kieltäisi suomenkieliset koulut Repolassa ja Porajärvellä. päinvastoin, opetustoiminta kunnista sallitaan, kun rauhansopimuksessa kansankielisten opetuksen merkitystä painotetaan.

Pro Carelia-järjestö avasi uudelleen Repolassa ja Porajärvellä suljetut koulut. Toiminta jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, kun voimakas poliittinen painostus aloitettiin. Silloin selvisi se, että Karjalan Työkansan Kommuunilla ei ollut sananvaltaa. Se oli vain Tarton rauhansopimusneuvottelujen varten perustettu peitejärjestö, joka tarpeettomana 1923 lopetettiin.

Vuonna 1930 alkoi kuulua ikäviä uutisia Itä-Karjalasta. Viipurissa toimiva Itä-Karjalan komitea huolestui karjalaisten kohtalosta. Sieltä lähti lähetystö ulkoministeri Procopen puheille esittämään huolensa karjalaisten kohtalosta. Lähetystössä oli mukana konsuli Valde Sario. Viipurilaisen lähetystön käynti ulkoministeriössä herätti Neuvostoliiton. Suurlähettiläs I.M. Maiski teki vastavierailun Procopen luona.

Valde Sario on monissa eri kirjoissa hyvin esitelty isänmaan ystävänä, heimosoturina ja Suur-Suomi -haaveilijana. Hän oli myös menestyvä liike mies. Hän aloitti työnsä Viipurin Saha Oy:n puutavaran hankkijana, nousi isännöitsijäksi ja myös toimitusjohtajaksi. Ansoistaan hän sai konsulin arvonimen. Hän oli Liettuan konsuli. Valden neuvottelutaitoa ja Karjalan tuntemusta tarvittiin monissa komiteoissa. Eikä hän unohtanut karjalaisiakaan, kun usein avasi oman kukkaronsa apua tarvitseville. Eronsa jälkeen hän kirjoitti seuraajilleen: "Huomioikaa hyvin paikallisevästöstä."

Kosti Pamilo

Lähteet:

Jouko Vahtola; Suomi suuren, Viena vapaaksi
Kuussaari; Vapaustaistelujen teillä
Sakari Talvitie; Maanpuolustushenkeä Karjalassa

Pysähdy matkalla Karjalaan Joensuun Kuntohovissa
Pyydä majoitustarjoustamme!

JOENSUUN
KUNTOHOVI

Nepenmäenkatu 2, 80200 JOENSUU
Puh. 013-172 21, Fax 013-172 2524

Helsingin yliopisto
Kotkan tutkimus- ja koulutusyksikkö

TVERIN KARJALAISET

Kurssi Kotkassa 15.2.1997

Ohjelmassa: Tverin karjalaiset - Keitä ja missä?, Tverin karjalaiset löydetään; Kieli ja kulttuuri; Tverin Karjala tänään. Luennoitsijana maisteri *Matti Jeskanen*. Hinta 400 mk.

Kulttuurimatka Tverin Karjalaan 8.-15.6.1997

Tutustuminen Tverin karjalaiskylään, elämään ja kulttuuriin. Perhemajoitus. Matka tehdään suomalaisella bussilla. Hinta noin 4.000 mk:aa sisältäen täysihoidon. Oppaana maisteri *Matti Jeskanen*. Tiedustelut ja esitilaukset *Raija Puhakka* (05) 234 4276.

*Hyvää Joulua ja
Menestystä Vuodelle 1997!*

LUOTETTAVA - TÄSMÄLLINEN
KIRJAPAINO
VUOSIKYMMENIEN KOKEMUKSELLE

Pienistä töistä, suurpainoksiin
lomakkeet - esitteet - kuoret
nimikortit - kortit - kirjat
vuosikertomukset
nelivärytöt

KIRJAPAINO
Paino-Verho Ky

Oksasenkatu 8, 53100 Lappeenranta
Puh. (05) 415 0305, 415 3535, Fax (05) 415 6779